

HS 08 Faslında Meyve ve Sert Kabuklu Ürünlerde İhracat ve İthalat Temelli Rekabet Analizi

Muhammed TURGUT^{*}

Tarsus Üniversitesi, Uygulamalı Bilimler Fakültesi, Uluslararası Ticaret ve Lojistik Bölümü, Tarsus, Mersin, Türkiye

muhammedturgut01@gmail.com (Sorumlu Yazar)

Özet

Uluslararası tarım ticaretinde önemli bir paya sahip olan yenilebilir meyveler ve sert kabuklu ürünler, ülkelerin karşılaştırmalı üstünlüklerinin ve ticaret yapılarını net biçimde yansıtan ürün grupları arasında yer almaktadır. Bu çalışma, HS 08 faslı kapsamında ülkelerin rekabet gücünü ihracat ve ithalat temelli göstergeler aracılığıyla çok boyutlu olarak analiz etmektedir. Çalışmada 2013–2024 dönemine ait veriler, Trademap veri tabanından temin edilmiştir. Rekabet gücünün ihracat uzmanlaşması, ithalat eğilimleri ve net ticaret avantajı boyutlarını birlikte değerlendirmek amacıyla Açıklanmış Karşılaştırmalı Üstünlükler (RCA), Göreli İhracat Avantajı (RXA), Göreli İthalat Avantajı (RMA), Göreli Ticaret Avantajı (RTA) ve lnRC göstergeleri eş zamanlı olarak kullanılmıştır. Bulgular, HS 08 faslında rekabet gücünün ülkeler arasında belirgin biçimde ayrıştığını ve yalnızca ihracat temelli göstergelere dayalı analizlerin ülkelerin gerçek rekabetçi konumlarını tam olarak yansıtmakta yetersiz kaldığını ortaya koymaktadır. Özellikle Şili, Peru ve Ekvador'un yüksek ve istikrarlı bir rekabet avantajına sahip olduğu, Türkiye'nin ise pozitif ancak dönemsel dalgalanmalar içeren bir rekabet yapısı sergilediği tespit edilmiştir. Elde edilen sonuçlar, tarım ticaretinde rekabet gücünün değerlendirilmesinde çoklu göstergelerin birlikte kullanımının yöntemsel açıdan daha güçlü ve açıklayıcı sonuçlar sunduğunu göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Meyve ticareti, Uluslararası ticaret, Dış ticarete rekabet gücü, Karşılaştırmalı üstünlükler

Export and Import Based Competitiveness Analysis of Fruits and Nuts under HS Chapter 08

Abstract

Edible fruits and nuts constitute a strategically important product group in international agricultural trade, as they clearly reflect countries' comparative advantages and trade structures. This study analyzes the competitiveness of countries in the context of HS Chapter 08 by adopting a multi-dimensional approach based on both export- and import-oriented indicators. The analysis relies on data covering the 2013–2024 period obtained from the Trademap database. To capture different dimensions of trade competitiveness, the study simultaneously employs the Revealed Comparative Advantage (RCA) index, Relative Export Advantage (RXA), Relative Import Advantage (RMA), Relative Trade Advantage (RTA), and the logarithmic Revealed Competitiveness (lnRC) index. The results indicate a pronounced differentiation in competitiveness across countries within HS Chapter 08 and demonstrate that analyses based solely on export-oriented indicators provide a limited representation of countries' actual competitive positions. In particular, Chile, Peru, and Ecuador exhibit strong and persistent competitive advantages, whereas Türkiye displays a positive but fluctuating competitiveness pattern over time. Overall, the findings highlight that incorporating multiple trade competitiveness indicators yields a more robust and comprehensive assessment of international competitiveness in fruit trade, thereby offering a meaningful methodological contribution to the existing literature.

Keywords: Fruit trade, International trade, Trade competitiveness, Comparative advantages

Giriş

Küresel tarım ve gıda ticareti, artan nüfus, değişen tüketim alışkanlıkları ve iklim koşullarındaki belirsizlikler nedeniyle son yıllarda stratejik bir önem kazanmıştır. Bu dönüşüm sürecinde yüksek katma değerli ürünler arasında yer alan yenilebilir meyveler ve sert kabuklu meyveler hem gıda güvenliği hem de dış ticaret gelirleri bakımından ülkelerin rekabet stratejilerinde merkezi bir konuma yerleşmiştir. Meyve ticareti, emek yoğun üretim yapısı, iklimsel üstünlüklerin belirleyiciliği ve hızlı bozulabilirlik özelliği nedeniyle karşılaştırmalı üstünlüklerin en belirgin biçimde gözlemlenebildiği sektörlerden biri olarak öne çıkmaktadır (Duru vd., 2022; Bojnec ve Fertő, 2016). HS 08 faslı (yenilebilir meyveler ve sert kabuklu meyveler) küresel tarım ticaretinde yüksek hacim ve değer yaratan ürünleri kapsamaktadır. Bu ürün grubunun rekabet gücü, üretim kapasitesi, iklim

avantajı, ticaret yapısı ve pazara erişim gibi çok boyutlu faktörlerle ilişkilendirilmektedir (Matkovski vd., 2021; Süygün, 2021). Literatürde meyve ticaretine ilişkin analizler büyük ölçüde ürün veya ülke bazlı çalışmalara dayanmaktadır. Türkiye özelinde sert çekirdekli meyveler, kayısı, narenciye, elma ve vişne gibi alt ürün gruplarına yönelik rekabet analizleri, genel olarak güçlü bir karşılaştırmalı üstünlüğe işaret etmekle birlikte, bu üstünlüğün ürün bazında farklılaştığını ve zaman içerisinde zayıflayabildiğini ortaya koymaktadır (Bashimov, 2016; Süygün, 2021; Duru vd., 2022; Akay vd., 2023; Özözen, 2023; Kadakoğlu vd., 2024). Narenciye ve yaş meyve sektöründe Türkiye'nin önemli bir aktör olduğu, ancak pazar payı kayıpları ve rakip ülkelerle artan rekabet baskısının sürdürülebilirlik açısından risk oluşturduğu da vurgulanmaktadır (Aşık ve Ellibeş, 2020; Paksoy, 2025).

Uluslararası karşılaştırmalı çalışmalar da benzer bir çizelge sunmaktadır. Avrupa Birliği ülkeleri ve Akdeniz havzası ülkeleri üzerine yapılan analizler, bazı ürün gruplarında sürdürülebilir rekabet avantajı bulunduğunu, ancak bu avantajın zamanla değişebildiğini göstermektedir (Bojnec ve Fertő, 2016; Şahin, 2016; Bashimov, 2022). Batı Balkan ülkelerine ilişkin bulgular ise tarım-gıda sektöründe karşılaştırmalı üstünlüğün ticaret entegrasyonu ve pazar liberalizasyon süreçlerinden etkilendiğini ortaya koymaktadır (Matkovski vd., 2021).

Metodolojik açıdan bakıldığında, rekabet gücü analizlerinin önemli bir bölümü Balassa (1965) tarafından geliştirilen RCA endeksi üzerine inşa edilmektedir. Bununla birlikte, yalnızca ihracat temelli göstergelerin ülkelerin net ticaret pozisyonunu tam olarak yansıtmadığı yönündeki eleştiriler, RXA, RMA, RTA ve simetrik göstergelerin birlikte kullanılmasını gündeme getirmiştir (Vollrath, 1991; Hinloopen ve Van Marrewijk, 2001; Laursen, 2015). Ancak literatürde bu göstergelerin bütüncül ve karşılaştırmalı biçimde birlikte kullanıldığı çalışmaların sınırlı olduğu görülmektedir.

Bununla birlikte, mevcut literatür daha yakından incelendiğinde üç temel sınırlılık dikkat çekmektedir. İlk olarak, meyve ticaretine ilişkin çalışmaların önemli bir bölümü belirli ülkelere ya da alt ürün gruplarına odaklanmaktadır. Bu durum HS 08 faslının bütününe kapsayan karşılaştırmalı ve bütüncül değerlendirmelerin sınırlı kalmasına yol açmaktadır. İkinci olarak, literatürde yaygın biçimde kullanılan rekabet gücü analizleri çoğunlukla tek bir göstergeye, özellikle de ihracat temelli endekslere dayanmaktadır. Bu yaklaşım ihracat uzmanlaşmasını görünür kılmakla birlikte, ithalat baskısı ve net ticaret avantajı gibi rekabet gücünün diğer boyutlarını arka planda bırakabilmektedir. Üçüncü olarak, mevcut çalışmalar birlikte değerlendirildiğinde, Türkiye odaklı araştırmaların daha çok belirli ürün gruplarındaki karşılaştırmalı üstünlüğe yoğunlaştığı, uluslararası karşılaştırmalı çalışmaların ise daha çok bölgesel yapılar üzerinden ilerlediği görülmektedir. Buna karşın, HS 08 faslını 2013–2024 dönemini kapsayan güncel bir zaman aralığında ve çoklu rekabet göstergelerini birlikte kullanarak inceleyen çalışmaların sınırlı olduğu anlaşılmaktadır. Bu çerçevede mevcut çalışma hem ürün kapsamı hem yöntemsel yaklaşımı hem de dönemsel güncelliği bakımından literatürdeki bu boşluğu doldurmayı amaçlamaktadır.

Bu çalışma, söz konusu boşlukları gidermeyi amaçlayarak HS 08 faslı kapsamındaki meyve ticaretinde ülkelerin rekabet gücünü ihracat ve ithalat temelli göstergeleri birlikte kullanarak analiz etmektedir. Bu doğrultuda dünya meyve ticaretinde öne çıkan ülkeler için RCA, RXA, RMA, RTA ve lnRC endeksleri hesaplanmış ve 2013–2024 dönemi

zaman boyutu dikkate alınarak değerlendirilmiştir. Çalışma, ihracat uzmanlaşması ile ithalat baskısını aynı analitik çerçevede birleştirmesi ve çoklu endekslerin ortaya koyduğu sonuçları karşılaştırmalı biçimde analiz etmesi bakımından literatüre hem yöntemsel hem de ampirik düzeyde katkı sunmaktadır.

Yöntem

Veri seti ve kapsam

Bu çalışmada, HS 08 faslı kapsamında ülkelerin uluslararası ticaretteki rekabet gücü 2013–2024 dönemi için analiz edilmiştir. Çalışmanın örneklemi, dünya meyve ticaretinde öne çıkan 15 ülkeyi (Amerika Birleşik Devletleri, İspanya, Meksika, Vietnam, Hollanda, Şili, Çin, Tayland, Peru, Türkiye, Güney Afrika, İtalya, Ekvador, Belçika ve Yeni Zelanda) kapsamaktadır. Bu ülkeler, HS 08 faslı kapsamında dünya ticaret hacminde öne çıkan, dönem boyunca düzenli veri erişimi sağlanabilen ve uluslararası karşılaştırmaya elverişli ticaret yapısına sahip başlıca aktörler arasından seçilmiştir. Ülke seçiminde, yalnızca yüksek ihracat hacmi değil, aynı zamanda küresel meyve ticaretindeki temsil gücü ve dönemsel karşılaştırma yapılmasına imkân veren veri sürekliliği de dikkate alınmıştır. Böylece analiz, hem küresel ticarete belirleyici konuma sahip ülkeleri kapsayacak hem de zaman boyutunda tutarlı bir karşılaştırma sunacak şekilde yapılandırılmıştır.

Analizde kullanılan veriler, International Trade Centre (ITC) – TradeMap veri tabanından temin edilmiştir (ITC, 2025). Bu kapsamda, her bir ülke için HS 08 faslına ait ihracat ve ithalat değerleri ile toplam mal ihracatı ve ithalatı yıllık bazda derlenmiştir. Tüm veriler nominal ABD doları cinsinden kullanılmış olup, ülkeler arası karşılaştırılabilirlik sağlanmıştır.

Rekabet gücü göstergeleri

Ülkelerin HS 08 faslı kapsamındaki rekabetçi konumlarını çok boyutlu biçimde değerlendirebilmek amacıyla, literatürde yaygın olarak kullanılan ihracat ve ithalat temelli göreceli rekabet endeksleri birlikte ele alınmıştır. Bu yaklaşım, rekabet gücünün yalnızca ihracat performansı üzerinden değil, ithalat baskısı ve net ticaret avantajı çerçevesinde değerlendirilmesine olanak sağlamaktadır. Bu göstergeler birlikte ele alındığında, rekabet gücünün farklı ancak birbirini tamamlayan boyutları değerlendirilmiş olmaktadır. RCA ve RXA endeksleri ihracat uzmanlaşması ve göreceli ihracat performansına odaklanırken, RMA ithalat baskısını ve dışa bağımlılık düzeyini ortaya koymaktadır. Buna karşılık RTA ve lnRC, ihracat ve ithalat boyutlarını birlikte dikkate alarak net rekabet avantajının daha bütüncül biçimde değerlendirilmesine imkân sağlamaktadır. Bu nedenle çalışmada söz konusu göstergelerin birlikte

kullanılması, HS 08 faslındaki rekabet yapısının tek bir endeksle elde edilemeyecek ölçüde daha kapsamlı ve dengeli biçimde analiz edilmesini mümkün kılmaktadır.

Açıklanmış karşılaştırmalı üstünlükler endeksi (RCA)

Balassa (1965) tarafından geliştirilen RCA, ülkelerin belirli bir ürün grubundaki ihracat uzmanlaşmasını ölçmek amacıyla literatürde yaygın biçimde kullanılmaktadır (Balassa, 1965; Hinloopen ve van Marrewijk, 2001).

RCA endeksi Eşitlik 1'de hesaplanmaktadır:

$$RCA_{ij} = \frac{X_{ij}/X_{it}}{X_{wj}/X_{wt}} \quad (1)$$

Burada X_{ij} , ülke i'nin ürün j ihracatını; X_{it} , ülke i'nin toplam mal ihracatını; X_{wj} , dünya ürün j ihracatını ve X_{wt} , dünya toplam mal ihracatını ifade etmektedir. RCA değerinin 1'in üzerinde olması, ülkenin ilgili üründe karşılaştırmalı üstünlüğe sahip olduğunu göstermektedir.

Görelî ihracat avantajı endeksi (RXA)

RXA endeksi, RCA'nın ihracat boyutuna odaklanan ve dünya ortalamasına göre normalize edilmiş bir versiyonu olup, özellikle ülkelerin ihracat avantajlarını daha hassas biçimde ortaya koymak amacıyla kullanılmaktadır (Vollrath, 1991; Laursen, 2015). RXA endeksi Eşitlik 2'de hesaplanmaktadır (Vollrath, 1991):

$$RXA_{ij} = \frac{X_{ij}/X_{it}}{X_{wj}/X_{wt}} \quad (2)$$

RXA değerinin 1'in üzerinde olması, ülkenin ilgili üründe dünya ortalamasının üzerinde bir ihracat performansına sahip olduğunu göstermektedir. Bu çalışmada RXA, RCA bulgularının ihracat temelli doğrulayıcısı olarak kullanılmıştır.

Açıklanmış karşılaştırmalı ithalat avantajı endeksi (RMA)

RMA endeksi, rekabet gücünün ithalat boyutunu dikkate alarak tek yönlü ihracat temelli ölçümlerin sınırlılıklarını azaltmayı amaçlamaktadır (Vollrath, 1991; Fertő ve Hubbard, 2003). RMA Eşitlik 3'te hesaplanmaktadır (Vollrath, 1991):

$$RMA_{ij} = \frac{M_{ij}/M_{it}}{M_{wj}/M_{wt}} \quad (3)$$

Burada M_{ij} , ülke i'nin ürün j ithalatını; M_{it} , ülke i'nin toplam mal ithalatını; M_{wj} , dünya ürün j ithalatını ve M_{wt} , dünya toplam mal ithalatını ifade etmektedir. RMA değerinin 1'in altında olması, ilgili üründe

ithalat baskısının görece düşük olduğunu ve rekabet gücünü destekleyen bir yapı bulunduğunu göstermektedir.

Görelî ticaret avantajı endeksi (RTA)

RTA endeksi, ihracat ve ithalat göstergelerini birlikte değerlendirmesi nedeniyle rekabet gücünün net bir ölçütü olarak literatürde yaygın biçimde tercih edilmektedir. RTA endeksi, RXA ile RMA birlikte değerlendirilerek ülkelerin net ticaret avantajını ölçmektedir. RTA endeksi Eşitlik 4'te tanımlanmaktadır (Vollrath, 1991; Widodo, 2009):

$$RTA_{ij} = RXA_{ij} - RMA_{ij} \quad (4)$$

Pozitif RTA değerleri, ülkenin ilgili üründe net rekabet avantajına sahip olduğunu; negatif değerler ise rekabet dezavantajını ifade etmektedir.

Logaritmik görelî rekabet gücü endeksi (lnRC)

Bu çalışmada, ülkelerin HS 08 faslı kapsamındaki rekabetçi konumlarını nihai ve bütüncül biçimde değerlendirebilmek amacıyla lnRC kullanılmıştır. Logaritmik dönüşüm kullanımı, endeks değerlerinin simetrik hale getirilmesi ve uç değerlerin etkisinin azaltılması açısından literatürde yaygın olarak lnRC endeksi Eşitlik 5'te hesaplanmaktadır önerilmektedir (Vollrath, 1991; Dalum vd., 1998; Laursen, 2015):

$$\ln RC_{ij} = \ln (RXA_{ij}) - \ln (RMA_{ij}) \quad (5)$$

lnRC endeksinin tercih edilme nedenleri şunlardır: İhracat ve ithalat avantajlarını simetrik bir yapıda birleştirmesi,

Uç değerlerin etkisini azaltarak daha dengeli bir dağılım sunması,

Zaman içi ve ülkeler arası karşılaştırmaları kolaylaştırması ve

Net rekabet gücünü tek bir gösterge üzerinden ortaya koymasındır.

Bu yönüyle lnRC, çalışmada kullanılan RCA, RXA, RMA ve RTA göstergelerinin bütünleştirici ve nihai rekabet ölçütü olarak değerlendirilmiştir.

Bulgular

Bu çalışmada, HS 08 faslı kapsamında ülkelerin uluslararası ticaretteki rekabet yapısı, ihracat ve ithalat temelli görelî rekabet göstergeleri aracılığıyla ayrıntılı biçimde incelenmiştir. Bu doğrultuda, ülkelerin söz konusu ürün grubundaki ihracat performanslarını yansıtan RCA ile ithalat eğilimlerini ve dışa bağımlılık düzeylerini ortaya koyan RMA birlikte değerlendirilmiştir.

Analizlerde rekabet gücünün farklı boyutlarını ortaya koyabilmek amacıyla RCA ve RMA'ya ek olarak RXA, RTA ve lnRC göstergelerinden yararlanılmıştır. Böylece, HS 08 faslı kapsamındaki

rekabet yapısı yalnızca ihracat yoğunluğu üzerinden değil, ithalat baskısı ve net ticaret avantajı dikkate alınarak bütüncül bir çerçevede ele alınmıştır. Bulgular, 2013–2024 dönemini kapsayacak şekilde yıllık bazda hesaplanan endeks değerlerine dayanmaktadır. Bu bölümde, her bir rekabet göstergesine ilişkin sonuçlar ayrı çizelgeler halinde sunulmakta ve söz konusu çizelgeler ülkeler arası karşılaştırmalar ve zaman içindeki eğilimler dikkate alınarak tek tek yorumlanmaktadır. Bu yaklaşım, HS 08 ürün grubunda ülkelerin rekabetçi konumlarının hangi göstergeler üzerinden güçlendiğini veya zayıfladığını daha açık biçimde ortaya koymayı amaçlamaktadır.

RCA bulguları

Bu bölümde, HS 08 faslı kapsamında ülkelerin meyve ticaretindeki ihracat temelli uzmanlaşma düzeylerini ortaya koymak amacıyla RCA endeksi kullanılmıştır. RCA değerleri, ülkelerin ilgili ürün grubundaki ihracat performanslarının dünya ortalamasına kıyasla göreceli üstünlük veya dezavantaj durumunu yansıtmakta olup, rekabet gücünün temel göstergelerinden biri olarak değerlendirilmektedir.

HS 08 faslına ilişkin RCA sonuçları, incelenen ülkeler arasında belirgin bir ihracat uzmanlaşması ayrışması bulunduğunu ortaya koymaktadır. Çizelge 1’de sunulan RCA değerleri, 2013–2024 dönemi boyunca ülkelerin söz konusu ürün grubundaki karşılaştırmalı üstünlük düzeylerini açık biçimde yansıtmaktadır.

Çizelge 1. HS 08 faslı kapsamında ülkelerin RCA endeks değerleri (2013–2024)

Table 1. RCA Index Values for HS Chapter 08 (2013–2024)

RCA	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
ABD	1,75	1,64	1,52	1,40	1,42	1,37	1,33	1,31	1,29	1,26	1,18	1,16
İspanya	5,59	5,29	5,20	4,67	4,50	4,55	4,27	4,58	4,64	4,26	4,07	4,09
Meksika	1,70	1,84	1,93	2,15	2,38	2,27	2,36	2,22	2,55	2,68	2,40	2,27
Vietnam	2,95	3,06	3,19	3,79	4,25	3,83	3,14	2,36	2,47	2,21	3,20	3,30
Hollanda	1,78	1,76	1,62	1,74	1,74	1,86	1,77	1,89	1,85	1,70	1,86	1,84
Şili	11,0	11,0	11,7	12,3	10,7	11,7	11,5	10,8	10,5	13,8	10,7	11,8
Çin	0,36	0,33	0,36	0,37	0,34	0,33	0,36	0,35	0,28	0,27	0,28	0,29
Tayland	0,90	1,02	1,00	1,09	1,46	1,71	2,22	2,39	3,49	3,53	3,96	3,26
Peru	4,39	7,11	8,53	8,13	8,06	9,90	10,6	12,9	12,5	13,1	13,6	12,7
Türkiye	5,01	5,09	4,79	3,94	3,72	3,68	3,69	3,72	3,60	3,45	3,38	3,53
Güney Afrika	5,30	5,48	5,66	5,49	5,62	6,07	5,51	5,83	5,40	6,39	6,34	6,59
İtalya	1,49	1,39	1,31	1,23	1,22	1,14	1,01	1,08	1,12	1,07	1,02	1,00
Ekvador	18,9	18,7	25,3	24,8	24,7	24,4	22,7	25,1	21,5	19,1	21,2	18,2
Belçika	1,29	1,18	1,07	1,00	0,99	0,90	0,89	0,76	0,76	0,74	0,82	0,84
Yeni Zelanda	5,89	6,35	7,45	8,20	7,58	9,08	8,56	8,91	9,65	9,79	8,71	9,97

Elde edilen bulgular, özellikle Ekvador, Peru, Şili ve Güney Afrika gibi tarımsal üretim ve ihracat yapısı güçlü ülkelerin HS 08 faslında çok yüksek RCA değerlerine sahip olduğunu göstermektedir. Ekvador’un tüm dönem boyunca 18’in üzerinde seyreden ve bazı yıllarda 25’in üzerine çıkan RCA değerleri, bu ülkenin HS 08 ürünlerinde son derece yüksek ve yapısal bir ihracat uzmanlaşmasına sahip olduğunu ortaya koymaktadır. Benzer şekilde Peru ve Şili’nin çift haneli RCA değerlerini istikrarlı biçimde koruması, söz konusu ülkelerin meyve ticaretinde küresel ölçekte güçlü ve kalıcı bir rekabet avantajı elde ettiğine işaret etmektedir.

Türkiye açısından değerlendirildiğinde, RCA değerlerinin tüm dönem boyunca 1’in oldukça üzerinde seyrettiği ve HS 08 faslında karşılaştırmalı üstünlüğün sürdürüldüğü görülmektedir. Ancak 2013–2014 döneminde yaklaşık 5 seviyelerinde olan RCA değerlerinin, takip eden yıllarda kademeli olarak gerileyerek 2020 sonrasında 3,5–4 bandında dalgalanması dikkat çekmektedir. Bu durum,

Türkiye’nin HS 08 ürünlerinde ihracat uzmanlaşmasını korumakla birlikte, zaman içerisinde göreceli üstünlüğünde bir zayıflama eğilimi yaşadığını göstermektedir.

Avrupa ülkeleri arasında yer alan İspanya, incelenen dönem boyunca istikrarlı ve yüksek RCA değerleriyle öne çıkmaktadır. İspanya’nın RCA değerlerinin sürekli olarak 4’ün üzerinde seyretmesi, ülkenin HS 08 ürünlerinde güçlü bir ihracat uzmanlaşmasına sahip olduğunu ortaya koymaktadır. Buna karşılık Hollanda ve İtalya gibi ülkelerde RCA değerlerinin 1–2 bandında yoğunlaştığı görülmektedir. Bu bulgu, söz konusu ülkelerin HS 08 faslında sınırlı ancak sürdürülebilir bir karşılaştırmalı üstünlük sergilediğini düşündürmektedir. Bu durum, Avrupa ülkelerinde üretimden ziyade lojistik altyapı, yeniden ihracat ve ticaret ağlarının belirleyici rol oynadığını ima etmektedir.

Asya ülkeleri incelendiğinde, Vietnam ve Tayland’ın dönem içerisinde RCA değerlerini belirgin biçimde

artırdığı gözlemlenmektedir. Özellikle Tayland'ın 2017 sonrası dönemde RCA değerlerinde keskin bir yükseliş göstermesi, bu ülkenin HS 08 ürün grubunda yükselen bir ihracat uzmanlaşması sergilediğini ortaya koymaktadır. Buna karşılık Çin, tüm dönem boyunca 1'in altında kalan RCA değerleriyle HS 08 faslında karşılaştırmalı üstünlüğe sahip olmayan ülkeler arasında yer almaktadır. Bu sonuç, Çin'in küresel ticaretteki ağırlığına rağmen HS 08 ürünlerinin ülkenin ihracat yapısında sınırlı bir yer tuttuğunu göstermektedir. Genel olarak RCA bulguları, HS 08 faslında rekabet gücünün büyük ölçüde tarımsal üretim yapısı, iklimsel avantajlar ve ürün çeşitliliği ile ilişkili olduğunu ortaya koymakta, ülkeler arasında belirgin ve kalıcı bir uzmanlaşma farkının bulunduğunu teyit etmektedir.

RXA bulguları

Bu bölümde, HS 08 faslı kapsamında ülkelerin meyve ticaretindeki görece ihracat avantajlarını belirlemek amacıyla RXA endeksi kullanılmıştır. RXA endeksi, ülkelerin ilgili ürün grubundaki

ihracat performanslarını kendi toplam ihracat yapılarıyla karşılaştırarak, ihracat temelli rekabet gücünü daha ayrıntılı biçimde ortaya koymaktadır. HS 08 faslına ilişkin RXA bulguları, ülkelerin söz konusu ürün grubundaki ihracat performanslarını dünya ortalamasıyla karşılaştırmalı olarak ortaya koymaktadır. Çizelge 2'de sunulan RXA değerleri, 2013–2024 döneminde ülkelerin HS 08 ürünlerinde ihracata dayalı rekabet avantajlarının hem düzeyini hem de zaman içerisindeki seyrini açık biçimde göstermektedir.

Elde edilen sonuçlar, Ekvador, Peru ve Şili'nin tüm dönem boyunca yüksek RXA değerleriyle öne çıktığını ortaya koymaktadır. Özellikle Ekvador'un 2015 sonrası dönemde RXA değerlerini çift haneli seviyelere taşıması ve bazı yıllarda 15'in üzerine çıkması, bu ülkenin HS 08 ürün grubunda olağanüstü bir ihracat yoğunlaşmasına sahip olduğunu göstermektedir. Bu görünüm, söz konusu ülkelerin HS 08 ürün grubunda ihracata dayalı güçlü bir uzmanlaşma sergilediğini teyit etmektedir.

Çizelge 2. HS 08 faslı kapsamında ülkelerin RXA endeks değerleri (2013–2024)

Table 2. RXA Index Values for HS Chapter 08 (2013–2024)

RXA	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
ABD	1,89	1,75	1,61	1,47	1,49	1,43	1,38	1,35	1,33	1,30	1,20	1,19
İspanya	5,27	5,19	5,22	5,02	4,79	4,86	4,61	5,12	4,8	4,15	4,12	4,23
Meksika	1,77	2,01	2,22	2,47	2,63	2,49	2,63	2,72	2,56	2,45	2,36	2,33
Vietnam	1,87	2,05	2,55	3,19	3,36	3,01	2,67	2,16	2,48	1,93	2,78	3,06
Hollanda	2,09	2,07	2,04	2,1	2,06	2,05	2,1	2,24	2,05	1,86	2,01	2,11
Şili	7,55	7,98	9,24	11,27	9,78	10,05	10,56	11,92	10,47	11,94	9,57	11,56
Çin	0,57	0,55	0,68	0,75	0,66	0,58	0,68	0,78	0,56	0,45	0,51	0,63
Tayland	1,09	1,29	1,46	1,75	2,2	2,35	3	3,57	4,21	3,8	4,1	3,77
Peru	3,63	5,55	7,32	8,05	8,92	9,84	10,66	13,08	11,41	10,56	11,85	12,97
Türkiye	3,63	3,84	4,1	3,55	3,31	3,13	3,36	3,72	3,12	2,77	2,84	3,05
Güney Afrika	4,14	4,59	5,28	5,55	5,69	5,91	5,61	6,45	5,64	5,02	5,41	5,99
İtalya	1,64	1,57	1,63	1,58	1,55	1,45	1,36	1,53	1,39	1,21	1,24	1,3
Ekvador	8,47	8,69	12,29	13,48	14,36	14,56	14,27	16,8	13,44	11,23	13,1	12,85
Belçika	1,74	1,68	1,59	1,63	1,62	1,49	1,52	1,57	1,41	1,24	1,29	1,35
Yeni Zelanda	4,88	5,59	7,4	8,42	8,1	9,02	9,37	10,95	9,66	8,1	7,32	9,14

Türkiye açısından RXA bulguları değerlendirildiğinde, tüm dönem boyunca RXA değerlerinin 1'in oldukça üzerinde seyrettiği görülmektedir. Bu durum, Türkiye'nin HS 08 ürünlerinde dünya ortalamasının üzerinde bir ihracat performansı sergilediğini ortaya koymaktadır. Bununla birlikte, 2013–2015 döneminde yaklaşık 4 seviyelerinde bulunan RXA değerlerinin, izleyen yıllarda görece gerileyerek 2020 sonrası dönemde 3 civarında dalgalanması dikkat çekmektedir. Bu eğilim, Türkiye'nin ihracat avantajını korumakla birlikte, rekabetçi konumunun zaman içinde görece zayıfladığını göstermektedir.

Avrupa ülkeleri arasında İspanya, dönem boyunca yüksek ve istikrarlı RXA değerleriyle dikkat çekmektedir. İspanya'nın RXA değerlerinin büyük

ölçüde 4–5 bandında yoğunlaşması, ülkenin HS 08 ürünlerinde güçlü bir ihracat uzmanlaşmasına sahip olduğunu ortaya koymaktadır. Buna karşılık Hollanda, Belçika ve İtalya gibi ülkelerde RXA değerlerinin 1–2 bandında seyrettiği görülmektedir. Bu bulgu, söz konusu ülkelerin HS 08 ürünlerinde sınırlı ancak sürdürülebilir bir ihracat avantajı elde ettiğine işaret etmektedir.

Asya ülkeleri incelendiğinde, Tayland ve Vietnam'ın RXA değerlerinde özellikle 2016 sonrası dönemde belirgin bir artış eğilimi sergilediği görülmektedir. Tayland'ın RXA değerlerinin 2020 sonrası dönemde 3'ün üzerine çıkması, ülkenin HS 08 ürün grubunda yükselen bir ihracat avantajı elde ettiğini göstermektedir. Buna karşılık Çin, tüm dönem boyunca 1'in altında kalan RXA değerleriyle HS 08

faslında ihracata dayalı karşılaştırmalı avantaja sahip olmayan ülkeler arasında yer almaktadır. Genel olarak RXA bulguları, HS 08 faslında ihracat avantajının büyük ölçüde tarımsal üretim kapasitesi, iklimsel koşullar ve ürün çeşitliliği ile ilişkili olduğunu, bazı ülkelerde bu avantajın zaman içerisinde güçlenirken, bazı ülkelerde ise görece olarak zayıfladığını ortaya koymaktadır.

RMA bulguları

Bu bölümde, HS 08 faslı kapsamında ülkelerin meyve ticaretindeki ithalat eğilimlerini ve ithalat baskısını ortaya koymak amacıyla RMA endeksi

kullanılmıştır. RMA endeksi, ülkelerin ilgili ürün grubundaki ithalat yoğunluğunu dünya ortalamasıyla karşılaştırarak, rekabet gücünün ithalat boyutunu değerlendirmeye olanak sağlamaktadır.

HS 08 faslına ilişkin RMA bulguları, ülkelerin söz konusu ürün grubundaki ithalat yoğunluğunu ve dışa bağımlılık düzeylerini ortaya koymaktadır. Çizelge 3'te sunulan RMA değerleri, 2013–2024 döneminde ülkelerin HS 08 ürünlerinde ithalat baskısı altında olup olmadıklarını açık biçimde göstermektedir.

Çizelge 3. HS 08 faslı RMA endeks değerleri (2013–2024)

Tablo 3. RMA Index Values in HS Chapter 08 (2013–2024)

RMA	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
ABD	0,94	0,97	0,97	1,02	1,06	1,06	1,06	1,01	1,07	1,17	1,14	1,08
İspanya	1,28	1,30	1,34	1,35	1,29	1,32	1,30	1,42	1,33	1,26	1,41	1,45
Meksika	0,48	0,42	0,39	0,33	0,34	0,37	0,36	0,37	0,38	0,41	0,40	0,45
Vietnam	1,09	1,05	1,32	1,78	2,45	1,95	1,60	1,11	1,96	1,58	1,76	1,57
Hollanda	2,05	2,06	1,92	1,98	2,00	2,04	2,02	2,12	1,93	1,82	1,88	1,91
Şili	0,40	0,47	0,50	0,49	0,46	0,52	0,45	0,55	0,58	0,49	0,62	0,69
Çin	0,37	0,44	0,52	0,51	0,49	0,60	0,79	0,73	0,84	1,00	1,09	1,08
Tayland	0,48	0,49	0,61	0,65	0,60	0,51	0,53	0,69	0,67	0,69	0,66	0,70
Peru	0,29	0,42	0,41	0,40	0,43	0,41	0,38	0,40	0,33	0,32	0,33	0,35
Türkiye	0,50	0,57	0,33	0,37	0,34	0,37	0,62	0,51	0,48	0,48	0,52	0,59
Güney Afrika	0,20	0,22	0,25	0,26	0,26	0,28	0,29	0,31	0,28	0,30	0,23	0,27
İtalya	1,20	1,25	1,24	1,16	1,10	1,08	1,12	1,16	1,02	0,87	0,99	1,05
Ekvador	0,89	0,90	0,71	0,62	0,75	0,79	0,83	1,06	0,78	0,71	0,70	0,70
Belçika	1,46	1,42	1,32	1,30	1,33	1,25	1,10	1,15	0,98	0,82	0,80	0,96
Yeni Zelanda	1,29	1,25	1,28	1,16	1,13	1,06	1,05	0,99	0,86	0,92	0,96	1,02

Elde edilen sonuçlar, Peru, Şili, Güney Afrika ve Meksika gibi ülkelerin tüm dönem boyunca 1'in altında seyreden RMA değerlerine sahip olduğunu göstermektedir. Bu durum, söz konusu ülkelerin HS 08 ürün grubunda ithalata düşük düzeyde bağımlı olduklarını ve rekabet avantajlarını iç üretim kapasitesi üzerinden desteklediklerini ortaya koymaktadır. Özellikle Peru ve Güney Afrika'nın RMA değerlerinin uzun dönemde 0,30–0,40 bandında yoğunlaşması, bu ülkelerin HS 08 ürünlerinde son derece sınırlı ithalat baskısı altında olduğunu göstermektedir.

Türkiye açısından RMA bulguları değerlendirildiğinde, tüm dönem boyunca RMA değerlerinin 1'in belirgin biçimde altında kaldığı görülmektedir. Bu sonuç, Türkiye'nin HS 08 faslında ithalat bağımlılığının görece düşük olduğunu ve söz konusu ürün grubunda ihracat yönlü bir ticaret yapısına sahip olduğunu göstermektedir. Bununla birlikte, 2019 sonrası dönemde RMA değerlerinde sınırlı bir artış gözlemlenmesi, iç talep ve ürün çeşitliliği kaynaklı ithalat baskısının kısmen arttığına işaret etmektedir.

Avrupa ülkeleri arasında yer alan İspanya, Hollanda ve Belçika'nın RMA değerlerinin büyük ölçüde 1'in üzerinde seyretmesi dikkat çekmektedir. Bu bulgu, söz konusu ülkelerde HS 08 ürün grubunda ithalatın

görece yüksek olduğunu ve rekabet gücünün büyük ölçüde ticaret, dağıtım ve yeniden ihracat mekanizmaları üzerinden şekillendiğini düşündürmektedir. Özellikle Hollanda'nın istikrarlı biçimde 2 civarında seyreden RMA değerleri, ülkenin HS 08 ürünlerinde önemli bir ithalat ve dağıtım merkezi konumunda olduğunu ortaya koymaktadır.

Asya ülkeleri incelendiğinde, Vietnam'ın bazı yıllarda RMA değerlerinin 1'in oldukça üzerine çıktığı görülmektedir. Bu durum, Vietnam'ın HS 08 ürünlerinde ihracat performansını artırmasına rağmen, belirli dönemlerde ithalat baskısı ile karşı karşıya kaldığını göstermektedir. Buna karşılık Tayland, dönem boyunca 1'in altında kalan RMA değerleriyle HS 08 faslında ithalat bağımlılığı görece düşük olan ülkeler arasında yer almaktadır.

Genel olarak RMA bulguları, HS 08 ürün grubunda rekabet gücünün yalnızca ihracat performansı ile değil, aynı zamanda ithalat baskısının kontrol edilebilirliği ile de yakından ilişkili olduğunu ortaya koymaktadır. Bu çerçevede, düşük RMA değerlerine sahip ülkelerin net rekabet avantajını daha sürdürülebilir biçimde koruyabildiği görülmektedir.

RTA bulguları

Bu bölümde, ülkelerin HS 08 faslı kapsamındaki net ticaret avantajlarını belirlemek amacıyla RTA endeksi kullanılmıştır. RTA endeksi, ihracat ve ithalat temelli göstergeleri birlikte değerlendirerek, ülkelerin ilgili ürün grubundaki genel rekabetçi konumunu bütüncül biçimde ortaya koymaktadır. HS 08 faslına ilişkin RTA endeksi, ülkelerin söz konusu ürün grubundaki net rekabet avantajını,

RXA ile RMA arasındaki fark üzerinden ortaya koymaktadır. Bu bağlamda RTA değerlerinin pozitif olması, ülkenin HS 08 ürünlerinde net ticaret avantajına sahip olduğunu, negatif değerler ise rekabet dezavantajını ifade etmektedir. Çizelge 4’de sunulan RTA sonuçları, 2013–2024 döneminde ülkelerin HS 08 faslındaki net rekabetçi konumlarını açık biçimde yansıtmaktadır.

Çizelge 4. HS 08 faslı RTA endeks değerleri (2013–2024)**Tablo 4.** RTA Index Values in HS Chapter 08 (2013–2024)

RTA	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
ABD	0,96	0,79	0,71	0,53	0,49	0,44	0,41	0,41	0,37	0,27	0,2	0,18
İspanya	3,92	3,92	3,91	3,89	3,57	3,58	3,41	3,72	3,59	3,29	3,66	3,85
Meksika	1,29	1,59	1,83	2,14	2,29	2,12	2,27	2,35	2,18	2,04	1,96	1,88
Vietnam	0,78	1,00	1,24	1,41	0,91	1,06	1,07	1,05	0,52	0,35	1,02	1,49
Hollanda	0,04	0,01	0,12	0,12	0,06	0,01	0,08	0,12	0,12	0,04	0,13	0,20
Şili	7,15	7,51	8,74	10,78	9,32	9,53	10,11	11,37	9,89	11,45	8,95	10,87
Çin	0,2	0,11	0,16	0,24	0,17	-0,02	-0,11	0,05	-0,28	-0,55	-0,58	-0,45
Tayland	0,61	0,8	0,85	1,10	1,60	1,84	2,47	2,88	3,55	3,11	3,44	3,07
Peru	3,34	5,13	6,91	7,65	8,49	9,43	10,28	12,68	11,08	10,24	11,52	12,62
Türkiye	3,13	3,27	3,77	3,18	2,97	2,76	2,74	3,21	2,64	2,29	2,32	2,46
Güney Afrika	3,94	4,37	5,03	5,29	5,43	5,63	5,32	6,14	5,36	4,72	5,18	5,72
İtalya	0,44	0,32	0,39	0,42	0,45	0,37	0,24	0,37	0,36	0,34	0,25	0,25
Ekvador	7,58	7,79	11,58	12,86	13,61	13,77	13,44	15,74	12,66	10,52	12,4	12,15
Belçika	0,28	0,26	0,27	0,33	0,29	0,24	0,42	0,42	0,43	0,42	0,49	0,39
Yeni Zelanda	3,59	4,34	6,12	7,26	6,97	7,96	8,32	9,96	8,8	7,18	6,36	8,12

Elde edilen bulgular, Ekvador, Peru ve Şili’nin tüm dönem boyunca yüksek ve pozitif RTA değerleriyle öne çıktığını göstermektedir. Özellikle Ekvador’un 2015 sonrası dönemde RTA değerlerini çift haneli seviyelere taşıması ve bazı yıllarda 15’in üzerine çıkması, bu ülkenin HS 08 ürünlerinde olağanüstü güçlü ve sürdürülebilir bir net ticaret avantajına sahip olduğunu ortaya koymaktadır. Bu görünüm, söz konusu ülkelerin HS 08 faslında net ticaret avantajını geçici bir performansın ötesine taşıyarak daha yapısal bir rekabet üstünlüğüne dönüştürdüğünü göstermektedir.

Türkiye açısından RTA bulguları değerlendirildiğinde, incelenen tüm dönem boyunca RTA değerlerinin pozitif olduğu görülmektedir. Bu durum, Türkiye’nin HS 08 ürün grubunda net ticaret avantajını koruduğunu göstermektedir. Bununla birlikte, 2013–2015 döneminde 3,5–4 bandında seyreden RTA değerlerinin, izleyen yıllarda kademeli olarak gerileyerek 2020 sonrası dönemde 2,3–3,2 aralığında dalgalanması dikkat çekmektedir. Bu eğilim, Türkiye’nin net rekabet avantajını sürdürmekle birlikte, artan küresel rekabet ve maliyet baskıları altında görece konumunun zayıfladığına işaret etmektedir.

Avrupa ülkeleri incelendiğinde, İspanya’nın dönem boyunca istikrarlı ve pozitif RTA değerleriyle HS 08 ürünlerinde güçlü bir net ticaret avantajı sergilediği görülmektedir. Buna karşılık Hollanda, Belçika ve İtalya’nın RTA değerlerinin büyük ölçüde sıfıra

yakın veya düşük pozitif seviyelerde seyretmesi, bu ülkelerin HS 08 faslında sınırlı bir net rekabet avantajına sahip olduğunu göstermektedir. Bu bulgu, söz konusu ülkelerde ticaret yapısının büyük ölçüde ithalat, yeniden ihracat ve dağıtım faaliyetleri üzerine kurulu olduğunu desteklemektedir.

Asya ülkeleri arasında Tayland, dönem içerisinde RTA değerlerini belirgin biçimde artırarak özellikle 2019 sonrası dönemde güçlü bir net ticaret avantajı elde etmiştir. Buna karşılık Çin, 2018 sonrası dönemde negatif RTA değerleri sergilemiştir. Bu durum, Çin’in HS 08 ürün grubunda net bir rekabet dezavantajı yaşadığını ortaya koymuştur. Vietnam ise dönem boyunca dalgalı bir RTA yapısı sergileyerek bazı yıllarda net avantaj, bazı yıllarda ise sınırlı bir rekabet gücü göstermiştir.

Genel olarak RTA bulguları, HS 08 ürün grubunda net rekabet gücünün, yüksek ihracat avantajının düşük ithalat baskısıyla desteklenmesi durumunda sürdürülebilir hale geldiğini ortaya koymaktadır. Bu bağlamda RTA endeksi, ülkelerin HS 08 faslındaki rekabetçi konumlarının net ve bütüncül bir göstergesi olarak öne çıkmaktadır.

LnRC bulguları

Bu bölümde, HS 08 faslı kapsamında rekabet gücünün yoğunluğu ve sürekliliğini analiz etmek amacıyla LnRC endeksi kullanılmıştır. LnRC göstergesi, ülkelerin rekabet avantajlarının zaman

içerisindeki derinliğini ve kalıcılığını değerlendirmeye imkân tanımaktadır. HS 08 faslı kapsamında hesaplanan lnRC değerleri, RXA ile RMA simetrik ve bütüncül bir yapıda birleştirilerek ülkelerin söz konusu ürün grubundaki net rekabetçi konumlarını ortaya koymaktadır.

Çizelge 5'te sunulan lnRC sonuçları, 2013–2024 döneminde ülkeler arasında belirgin bir rekabet gücü ayrışması bulunduğunu açık biçimde göstermektedir.

Çizelge 5. HS 08 faslı kapsamında ülkelerin lnRC endeks değerleri (2013–2024)

Tablo 5. lnRC Index Values of Countries in HS Chapter 08 (2013–2024)

LnRC	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
ABD	0,71	0,59	0,51	0,37	0,35	0,3	0,27	0,29	0,22	0,11	0,06	0,09
İspanya	0,42	0,41	0,39	0,39	0,39	0,38	0,37	0,28	0,29	0,32	0,25	0,23
Meksika	1,3	1,56	1,74	2,00	2,05	1,89	2,01	1,99	1,92	1,80	1,77	1,7
Vietnam	-0,46	-0,33	-0,02	0,12	-0,04	0,07	0,01	0,06	-0,06	-0,12	0,06	0,09
Hollanda	-0,04	-0,06	0,01	-0,01	-0,02	-0,02	-0,01	0,06	0,05	0,02	0,06	0,05
Şili	2,95	2,84	2,91	3,14	3,05	3,01	3,15	3,05	2,88	3,20	2,74	2,82
Çin	-0,56	-0,47	-0,03	0,01	0,01	-0,03	-0,06	-0,02	-0,03	-0,8	-0,77	-0,54
Tayland	0,83	0,96	0,87	0,99	1,31	1,53	1,73	1,64	1,85	1,74	1,82	1,69
Peru	2,52	2,58	2,89	3,01	3,04	3,17	3,33	3,49	3,54	3,51	3,58	3,62
Türkiye	1,98	2,03	2,52	2,26	2,28	2,14	1,69	1,98	1,88	1,75	1,65	1,57
Güney Afrika	3,03	3,02	3,06	3,06	3,08	3,06	3	3,19	3,02	2,82	3,18	3,3
İtalya	0,31	0,23	0,27	0,31	0,35	0,29	0,20	0,27	0,31	0,32	0,23	0,21
Ekvador	2,25	2,27	2,86	3,07	2,95	2,93	2,84	2,76	2,86	2,76	2,92	2,91
Belçika	-0,09	-0,11	-0,16	-0,14	-0,15	-0,17	-0,13	-0,13	-0,07	-0,03	-0,02	-0,01
Yeni Zelanda	1,34	1,5	1,75	1,98	1,96	2,17	2,19	2,4	2,42	2,25	2,11	2,19

Elde edilen bulgular, Peru, Şili, Güney Afrika ve Ekvador'un tüm dönem boyunca yüksek ve pozitif lnRC değerlerine sahip olduğunu ortaya koymaktadır. Özellikle Peru'nun lnRC değerlerinde istikrarlı bir artış eğilimi sergileyerek 2024 yılında 3,62 seviyesine ulaşması, bu ülkenin HS 08 ürünlerinde güçlü ve kalıcı bir rekabet avantajı elde ettiğini göstermektedir. Bu görünüm, söz konusu ülkelerde rekabet gücünün yalnızca yüksek düzeyde değil, aynı zamanda zaman içinde süreklilik gösteren yapısal bir nitelik taşıdığını ortaya koymaktadır.

Türkiye açısından lnRC bulguları değerlendirildiğinde, incelenen tüm dönem boyunca lnRC değerlerinin pozitif olduğu görülmektedir. Bu durum, Türkiye'nin HS 08 ürün grubunda net rekabet avantajını sürdürdüğünü göstermektedir. Bununla birlikte, 2015–2017 döneminde 2,5 seviyelerine yaklaşan lnRC değerlerinin, izleyen yıllarda kademeli olarak gerileyerek 2024 yılında 1,57 seviyesine düşmesi dikkat çekmektedir. Bu eğilim, Türkiye'nin rekabet avantajını korumakla birlikte, artan küresel rekabet, maliyet baskıları ve pazar yoğunlaşması karşısında görece konumunun zayıfladığını işaret etmektedir. Avrupa ülkeleri arasında İspanya, lnRC değerlerinin dönem boyunca pozitif ve görece istikrarlı seyretmesiyle HS 08 ürünlerinde sürdürülebilir bir rekabet avantajı sergilemektedir. Buna karşılık Hollanda ve Belçika gibi ülkelerde lnRC değerlerinin sıfıra yakın veya negatif seviyelerde yoğunlaşması, bu ülkelerin HS 08 faslında net rekabet avantajının sınırlı olduğunu ve ticaret yapısının büyük ölçüde ithalat ve yeniden ihracata dayalı olduğunu

göstermektedir. İtalya ise pozitif ancak düşük lnRC değerleriyle sınırlı bir rekabet gücüne işaret etmektedir.

Asya ülkeleri incelendiğinde, Tayland'ın lnRC değerlerinde özellikle 2017 sonrası dönemde belirgin bir artış eğilimi sergilediği ve HS 08 ürün grubunda yükselen bir rekabet gücü elde ettiği görülmektedir. Buna karşılık Çin, tüm dönem boyunca negatif lnRC değerleriyle HS 08 faslında net rekabet dezavantajı yaşayan ülkeler arasında yer almaktadır. Vietnam ise dönem boyunca dalgalı bir lnRC yapısı sergileyerek bazı yıllarda pozitif, bazı yıllarda ise negatif değerlere sahip olmuştur.

Genel olarak lnRC bulguları, HS 08 ürün grubunda rekabet gücünün yalnızca ihracat hacmiyle değil, aynı zamanda ithalat baskısının kontrolü ve ticaret yapısının dengesi ile belirlendiğini ortaya koymaktadır. Bu bağlamda lnRC endeksi, önceki RCA, RXA, RMA ve RTA bulgularını bütünleştiren en kapsayıcı rekabet göstergesi olarak öne çıkmaktadır.

Sonuç ve Tartışma

Bu çalışmada, HS 08 faslı kapsamında yer alan yenilebilir meyveler ve sert kabuklu ürünlerde ülkelerin uluslararası rekabet gücü, 2013–2024 dönemi için ihracat ve ithalat temelli göstergeler birlikte kullanılarak analiz edilmiştir. Elde edilen bulgular, meyve ticaretinde rekabet gücünün yalnızca ihracat uzmanlaşması üzerinden değerlendirilmesinin yetersiz kaldığını, ithalat baskısı ve net ticaret pozisyonunun da dikkate alınmasının ülkelerin gerçek rekabetçi konumunu daha sağlıklı biçimde ortaya koyduğunu

göstermektedir. Bu yönüyle çalışma, HS 08 faslında rekabet gücünün tek boyutlu değil, çok katmanlı bir yapıya sahip olduğunu ve farklı göstergelerin birlikte değerlendirilmesinin daha açıklayıcı sonuçlar sunduğunu ortaya koymaktadır.

Bulgular birlikte değerlendirildiğinde, HS 08 faslında ülkelerin rekabet profillerinin belirgin biçimde ayrıştığı görülmektedir. Şili, Peru ve Ekvador gibi ülkelerde ihracat uzmanlaşmasının yüksekliği, düşük ithalat baskısı ve güçlü net ticaret avantajı ile desteklenmektedir. Bu durum söz konusu ülkelerde rekabet gücünün daha yapısal ve sürdürülebilir bir nitelik taşıdığını düşündürmektedir. Buna karşılık bazı ülkelerde ihracat göstergeleri görece olumlu görünse de ithalat baskısının yüksekliği, rekabetçi konumun daha sınırlı ve daha kırılgan olduğunu ortaya koymaktadır. Bu bulgu, yalnızca RCA veya RXA gibi ihracat temelli göstergelere dayalı değerlendirmelerin, ülkelerin ticari performansını eksik ya da kısmen yanıltıcı biçimde yansıtabileceği yönündeki yaklaşımlarla örtüşmektedir (Vollrath, 1991). Dolayısıyla çalışmanın temel çıkarımlarından biri, HS 08 faslında rekabet üstünlüğünün ancak ihracat başarısının ithalat baskısının görece düşük kaldığı dengeli bir ticaret yapısıyla desteklenmesi halinde daha kalıcı hale gelebileceğidir.

Türkiye açısından değerlendirildiğinde, elde edilen bulgular HS 08 faslında pozitif ve anlamlı bir rekabet avantajının varlığını teyit etmektedir. Türkiye'nin incelenen dönem boyunca ihracat temelli göstergelerde karşılaştırmalı üstünlüğünü koruması ve net ticaret avantajını sürdürmesi, ülkenin meyve ticaretinde önemli bir uluslararası aktör olmaya devam ettiğini göstermektedir. Bununla birlikte, dönem başındaki daha yüksek değerlerle karşılaştırıldığında sonraki yıllarda görece bir zayıflamanın ortaya çıkması, rekabet avantajının tamamen ortadan kalktığını değil aksine, mevcut üstünlüğün daha hassas ve daha fazla yapısal destek gerektiren bir aşamaya girdiğini düşündürmektedir. Bu yönüyle Türkiye örneği, rekabet gücünün statik değil, küresel piyasa koşulları, maliyet yapıları, ticaret ağları ve kalite beklentileri doğrultusunda yeniden üretilmesi gereken dinamik bir süreç olduğunu göstermektedir. Bu sonuçlar, meyve ve narenciye ticaretine odaklanan önceki çalışmalarla büyük ölçüde uyumludur (Süyün, 2021; Özözen, 2023; Turgut ve Ersöz, 2024). Bu uyum, Türkiye'nin belirli alt ürün gruplarında gözlenen karşılaştırmalı üstünlüğünün fasıl düzeyinde de sürdüğünü göstermesi bakımından önemlidir. Bununla birlikte, bu çalışmada gözlenen görece zayıflama eğilimi, rekabet gücünün yalnızca ürün bazlı uzmanlaşma ile değil, aynı zamanda ticaret yapısındaki dönüşümler ve dış rekabet koşulları ile birlikte değerlendirilmesi gerektiğine işaret etmektedir.

Çalışmada kullanılan çoklu endeks yaklaşımı, rekabet gücünün ölçümüne ilişkin yöntemsel açıdan da önemli bir katkı sunmaktadır. Rekabet gücünü yalnızca ihracat yoğunluğu üzerinden değerlendiren yaklaşımlar, özellikle ithalatın yüksek seyrettiği ya da yeniden ihracat ve dağıtım merkezlerinin öne çıktığı ülkelerde, ticari konumun olduğundan daha güçlü görünmesine yol açabilmektedir. Buna karşılık RMA, RTA ve InRC gibi göstergeler ithalat baskısını ve net ticaret yapısını da analize dâhil ederek daha dengeli bir değerlendirme imkânı sunmaktadır. Bu bulgu, rekabet gücünün dinamik bir olgu olduğunu vurgulayan literatürle örtüşmektedir (Balassa, 1965; Laursen, 2015). Aynı zamanda, tek bir göstergeye dayalı değerlendirmelerin ülkelerin ticari konumunu eksik yansıtabilmesine karşılık, çoklu endeks yaklaşımının rekabet yapısındaki farklı katmanları daha görünür hale getirdiğini göstermektedir.

Bu bulgular doğrultusunda, özellikle Türkiye gibi HS 08 faslında ihracat avantajına sahip ülkelerde rekabet gücünün sürdürülebilirliği, yalnızca üretim hacminin artırılmasına değil, kalite güvencesi ve tedarik zinciri etkinliğinin birlikte güçlendirilmesine bağlıdır. Uluslararası meyve ve sert kabuklu ürün ticaretinde rekabet artık yalnızca fiyat ve miktar ekseninde değil kalıntı kontrolü, standardizasyon, izlenebilirlik, sınıflandırma, ambalajlama ve gıda güvenliği uyumu gibi kalite temelli unsurlar üzerinden de şekillenmektedir. Bu nedenle, üretici ve ihracatçıların uluslararası kalite ve sertifikasyon sistemlerine uyumunu kolaylaştıracak teknik destek mekanizmalarının yaygınlaştırılması, kontrol ve laboratuvar altyapısının güçlendirilmesi ve ürün kalitesini hasattan ihracata kadar koruyacak denetim yapılarının kurumsallaştırılması önem taşımaktadır. Ayrıca HS 08 ürün grubunun bozulabilir yapısı dikkate alındığında, soğuk zincir kapasitesinin geliştirilmesi, hasat sonrası kayıpların azaltılması, depolama ve taşıma altyapısının modernize edilmesi ve liman-lojistik entegrasyonunun güçlendirilmesi, rekabet gücünün korunmasında doğrudan belirleyici olacaktır. Bu tür müdahaleler, yalnızca operasyonel iyileştirmeler olarak değil, aynı zamanda net ticaret avantajını destekleyen stratejik politika araçları olarak değerlendirilmelidir.

Bununla birlikte, dış pazarlarda kalıcı rekabet üstünlüğünün sağlanabilmesi için pazar çeşitlendirmesi, markalaşma ve kurumsal eşgüdüm boyutlarının da güçlendirilmesi gerekmektedir. Belirli pazarlara aşırı bağımlılık, dış talep daralmaları, ticaret politikası değişimleri ve fiyat baskıları karşısında ihracat performansını kırılgan hale getirebildiğinden, ürün ve hedef pazar bazında daha dengeli bir ihracat yapısının oluşturulması kritik önem taşımaktadır. Bu çerçevede, yeni pazarlara giriş stratejilerinin geliştirilmesi, coğrafi

işaretli ve yüksek katma değerli ürünlerin desteklenmesi, sürdürülebilir üretim ve menşee temelli marka konumlandırmasının güçlendirilmesi ve Türk meyve ürünlerinin dış pazarlarda kalite odaklı bir imajla temsil edilmesi gerekmektedir. Ayrıca üretici örgütleri, ihracatçılar, lojistik işletmeleri ve kamu kurumları arasında daha güçlü bir koordinasyon mekanizmasının kurulması, arz sürekliliği, kalite standardizasyonu ve teslim güvenilirliği açısından yapısal iyileşme sağlayacaktır. Bu doğrultuda tasarlanacak bütüncül politikalar, Türkiye'nin HS 08 faslında mevcut rekabet avantajını yalnızca korumakla kalmayacak, aynı zamanda bu avantajın daha dirençli, daha sürdürülebilir ve daha yüksek katma değer üreten bir yapıya dönüşmesine katkı sağlayacaktır. Sonuç olarak bu çalışma, HS 08 faslında rekabet gücünün ülkeler arasında belirgin biçimde ayrıştığını ve bu ayrışmanın tek bir endeksle açıklanamayacağını açık biçimde göstermektedir. İhracat ve ithalat temelli göstergelerin birlikte kullanımı, ülkelerin gerçek ticari konumlarını daha sağlıklı biçimde ortaya koymakta ve rekabet avantajının niteliğine ilişkin daha güçlü bir analitik çerçeve sunmaktadır. Gelecek araştırmalarda HS 08 faslının alt ürün grupları, hedef pazar yoğunlaşması, lojistik maliyetler, kalite standartları ve iklim kaynaklı üretim riskleri gibi değişkenlerin analize dâhil edilmesi, meyve ticaretindeki rekabet dinamiklerinin daha derinlikli biçimde anlaşılmasına katkı sağlayacaktır.

Kaynaklar

Akay B, Yıldız Ö, Yavuz B, Türk B, 2023. Türkiye'nin Yaş Meyve Ürünlerindeki Rekabet Gücünün İncelenmesi. *Balkan and Near Eastern Journal of Social Sciences* 9: 453-464.

Aşık B, Ellibeş E, 2020. Türkiye ve AB Üye Ülkeleri Arasında Narenciye Sektörünün Rekabet Analizi. *Journal of Statistics and Applied Sciences* 1(1): 11-22.

Balassa B, 1965. Trade Liberalisation and "Revealed" Comparative Advantage 1. *The Manchester School* 33(2): 99-123.

Bashimov G, 2016. Elma İhracatında Türkiye'nin Karşılaştırmalı Üstünlüğü. *Adnan Menderes Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi* 13(2): 9-15.

Bashimov G, 2022. Sert Çekirdekli Meyve İhracatında Rekabet Gücünün Analizi: Özbekistan Örneği. *Meyve Bilimi* 9(2): 53-60.

Bojnec S, Fertő I, 2016. Export Competitiveness of the European Union in Fruit and Vegetable Products in The Global Markets. *Agricultural*

Economics/Zemědělská Ekonomika 62(7): 299-310.

Dalum B, Laursen K, Villumsen G, 1998. Structural Change in OECD Export Specialisation Patterns: De-Specialisation and 'Stickiness'. *International Review of Applied Economics* 12(3): 423-443.

Duru S, Hayran S, Gül A, 2022. Türkiye'de Sert Çekirdekli Meyvelerin Üretimi ve İhracatta Rekabet Gücünün Değerlendirilmesi. *Bahçe* 51(1): 29-36.

Fertő I, Hubbard LJ, 2003. Revealed Comparative Advantage and Competitiveness in Hungarian Agri-Food Sectors. *World Economy* 26(2): 247-259.

Hinloopen J, Van Marrewijk C, 2001. On The Empirical Distribution of the Balassa Index. *Weltwirtschaftliches Archiv* 137(1): 1-35.

International Trade Centre (ITC), 2025. Trademap Database. Erişim Tarihi: 12.01.2026 <https://www.trademap.org>

Kadakoğlu B, Bayav A, Karlı B, 2024. Vişnede Küresel Rekabet Gücü ve Türkiye'nin Üretim Projeksiyonu. *Meyve Bilimi* 11(2): 68-78.

Laursen K, 2015. Revealed Comparative Advantage and the Alternatives as Measures of International Specialization. *Eurasian Business Review* 5(1): 99-115.

Matkovski B, Zekić S, Đokić D, Jurjević Ž, Đurić I, 2021. Export Competitiveness of Agri-Food Sector During the EU Integration Process: Evidence from the Western Balkans. *Foods* 11(1): 10.

Özözen S, 2023. Türkiye'nin Narenciye Sektöründe Karşılaştırmalı Rekabet Gücü. *Yönetim Bilimleri Dergisi* 21(Cumhuriyetin 100. Yılı Özel Sayısı) 944-967.

Paksoy ST, 2025. Türkiye'nin Akdeniz Havzası Ülkeleri ile Turunçgil Rekabet Gücünün Karşılaştırmalı Analizi. *Hitit Sosyal Bilimler Dergisi* 18(3): 935-952.

Süyün MS, 2021. Taze ve Kuru Kayısı Ürünlerinde Türkiye'nin Uluslararası Rekabet Gücü. *Global Journal of Economics and Business Studies* 10(20): 72-80.

Şahin D, 2016. Yaş Meyve ve Sebze Sektörünün Dış Ticaret Yapısının Analizi: Türkiye ve BRIC Ülkeleri Örneği. *Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 3(2): 28-47.

Turgut M, Ersöz C, 2024. Narenciye Sektörünün İhracat Performansı: Hedef Pazar Analizi. Tarsus Üniversitesi Uygulamalı Bilimler Fakültesi Dergisi 4(1), 62-79.

Vollrath TL, 1991. A Theoretical Evaluation of Alternative Trade Intensity Measures of Revealed Comparative Advantage. Weltwirtschaftliches Archiv 127(2): 265-280.

Widodo T, 2009. Comparative Advantage: Theory, Empirical Measures and Case Studies. Review of Economic and Business Studies (REBS) 4: 57-82.

